

מוראל גבורה

מזה שלושה עשר שנה הם ממלאים את אורנינו בשבחים עצמיים על גודל הישגם ההיסטורי. אך אם צבא זה זקוק לנאום, כמו נארקומאן לזריקה, הרי משהו יסודי אינו כשורה.

מדוע חייב הצבא אחרי 13 שנה, לקפוץ, מבחינה נפשית, ממשבר למשבר? מדוע הוא זקוק, אחרי 13 שנה, לאחירה מלחמתית מלאכותית כדי לשמור על מתח נאות?

מדוע סבורים קצינינו, אחרי 13 שנה, כי אי אפשר לקיים את המוראל בתנאי שנום משוי טיב, סדירים, אפורים?

★ ★ ★

מ אז אמר נפוליאון כי במלחמה, יחס החשיבות בין המוראל לבין הגורמים הגופניים הוא שלושה לאחד, תהו הוגידעות צבאיים על מהותו של המוראל.

אחד ההוגים המעמיקים ביותר בשטח זה הוא לידל הארט הבריטי. בספרו היריהורים על המלחמה ישנם כמה וכמה פסקים הנוגעים במישורן לחיכות זה:

„מדוע יש הסבורים כי חיוני הוא להזריק לחייל סמי המרצה ריגשיים? ההיסטוריה אינה מוכיחה כי הדבר דרוש להגברת רוח הקרב שלו. היא מוכיחה כי זריקות אלה הרסו את יכולתו למצוא פתרונות מעשיים לבעיות שעמדו לפניו. הכבאי, השוטר, הכורה, ורבים אחרים העוסקים במקצועות מסוכנים, אינם זקוקים לסם משכר זה.“

במקום אחר: „המשמעת הצבאית, במובנה הרחב, קשורה ברוח החיילית. עד כמה שאפשר לנתח, הריה מורכבת מן הגאווה הגברית, הגאווה בנשק, הבטחון העצמי הנובע מן הכושר הצבאי, חוש הריעות, חוש החובה, וחוש הנאמנות — לריעים, למפקדים, ליחידה ולמולדת.“

ועוד: „ההגנה הטובה ביותר על תרבותנו היא זו הנעשית ברוח עניינית, כרוחו של הכבאי והשוטר. אלה אינם זקוקים לקריאות ריגשיות ולקישוטים שמקורם בתקופות קדם, כדי לנטוע בהם את הרצון לבצע משימה שיש לגשת אליה כאל גיב מעשי.“

כל חייל קרבי יודע כי אלה דברי אמת. היילי תש"ח צחקו לנאומים הכובמבאסטיים שני התרבותניקים והעסקנים. הם לחמו בחי' הודגש, מתוך הרגשת נאמנות למולדתם, מתוך רגש של חיבה כלפי חבריהם, ובעיקר — מתוך גאווה על יחידותיהם.

רוח היחידה, גאחת ההשתייכות לחטיבה מעולה (כמו חטיבות הפלמ"ח, גבעתי, כרמלי, גולני ועוד) ולצבא מעולה — אלה סודות המוראל הצבאי. אלה הם צילי החתולה שהודגמו בצורה כה נוגעת ללב בסרטו של אלק גינס.

★ ★ ★

א ידו הבין שרהבטחון מניעים חבויים אלה של נפש החייל הקרבי, כי אז לא היה הורס את הפלמ"ח. הוא לא היה שובר את נאמנותו לחטיבותינו הישנות.

להיפך: הוא היה בונה את כל הצבא סביב המסורת הצעירה אך המפוארת של חטיבות אלה. הוא היה מחלק אותה הצטיינות מסוגים רבים; דואג להשתייכות הרצופה של כל היחידות המפוארות (חטיבות, גדודים ואף פלוגות מסוימות, כמו, למשל, פלוגת קוצר, פלוגת הצומת ועוד); מעניק יחס מיוחד ומעמד חברתי קבוע לפצועי המלחמה ולשאר מצטייני הקרבות — ובצורה זו הופך את רוח היחידה וגאון היחידה לעמוד-השדרה של צה"ל.

מטעמים שונים — בגלל עניינים מפלגתיים, בגלל קינאות אישיות, בגלל האדרת העורף על חשבון החיות, ובעיקר בגלל חוסר הבנה מצד חובביים, שלא טרחו להתעמק בתולדות הצבאות — לא נעשה דבר כדי ליצור מסורת כזאת.

לכן נוצר חלל ריק. לכן דרוש תחליף — בצורת נאום, בצורת קריאות אזעקה כלתרי פוסקות, בצורת ייצור שינאה מלאכותית.

החודש נאמרו (במפתיע) דברים חכמים עליידי המפקד הראשי של חיל-התותח (המארינס) של ארצות-הברית. אמר הגנרל דויד שוב: „איננו מזריקים לאנשינו שינאה לשום דבר. אנחנו חיילים מקצועיים. אנחנו לוחמים נגד כל אויב שהנשיא קובע לנו. אחרת עלול לקרות שאתה יוצר שינאה כלפי אויב אחר, ומוצא את עצמך לפתע לוחם נגד אויב אחר.“

ואם לצטט את קלאוזביץ הגדול עצמו: „צבא... הגאה בנצחונותיו מבלי לאבד את המשמעת, שאינו מאבד את רחשי הכבוש למפקדיו ואת האמונה בהם, אפילו תחת לחץ התוצאות המדכאות של המפלה... צבא שרעיון קצר אחר — כבוד נשקן — מוכיר לו תמיד את חובותיו ואת מידותיו, צבא כזה חדר רוח צבאית אמיתית... כאשר רוח זו הופכת לעץ חזק, היא תעמיד בפני הסערות העזות ביותר, ואפילו בפני חוסר-הפעילות של שלום ממושך.“

המלחמה לפרוץ, עד כי מקהה הדבר את החוש הלאומי הבריא של יצר הקיום. אם אי פעם יוצר מצב המחייב אזהרה רצינית, שוב לא ישעה איש לאזהרות. ואפשר לומר: זה משפיע לרעה על הנוער הגדול לנו, כי דיבורי-המלחמה הם ההשפעה החינוכית העיקרית במדינה. איך יכולה להתגבש, במצב כזה, אומה בריאה, מאוזנת, צולת-דעת, נורמאלית?

אך לא על מל הנדרים האלה ברצוני להתיי עכב הפעם. השאלה שאני שואל היא: איך משפיע כל זה על גיבוש רכוסים צבאיים

קלאוזביץ: העיקר הוא כבוד הנשק

בריאים? איזה מין צבא הוא זה הזקוק להשמעה תכופה של תקליט הנאום הזה?

★ ★ ★

ק דם כל יש לחזור ולהגיש: למדינת ישראל דרוש צבא חזק, בריא ומוכשר. על כך מסכימים כולנו, מלבד הפאציפיסטים העקרוניים (ואולי, בתנאים הנתונים כיום, גם מלבד הקומוניסטים).

תהיה דעתנו על עתיד המדינה אשר תהיה, יהיה העקרון המדוני המנחה אותנו אשר יהיה — איננו יכולים להתעלם מן הצורך בצבא טוב.

לא רק פאסיט יהודי מעוניין בו, ולא רק חסיד הבסתוניים. מעוניין בכך גם החבר הקיצוני ביותר של המפלגה השמית, הדוגל במדיניות-שלום ובאיחוד מרחבי. (ייתכן כי דחקא הוא מעוניין בכך יותר מכל אחר, כי דרכו זרועה סכנות ברורות. אם יגיע הרעיון השמי לשלטון בישראל, ואם תעודד ישראל למחרת היום את תנועות-השיחור המתקדמות בכל ארצות המרחב, עשוי להיווצר זמנית, מצב בו ישתדלו מיטשרי הריאקציה במרחב לחבל את המדינה, לפני שזו תחסל אותם.) ובכן, אפילו במיקרה קיצוני זה, אפילו כאשר יעמדו בראש המדינה אנשים שיראו בכיבוש שלום את משימתם העליונה והעילאית — הרי יהיו זקוקים לצבא איתן, מקצועי, ממושמע ובעל מוראל גבוה.

אם אנו מסכימים על כך, הריני חוזר ושיר: אל: האם הנאום באמת מעלה את המוראל? האם איננו משמש תחליף למוראל?

★ ★ ★

ע צב העמדת השאלה כפי שהועמדה עליידי בך שיחה ביטחה שהזכרתי, כלולה בה האשמה המורה ביותר (אם כי תת-הכרתית) כלפי האנשים האחראיים לעיצוב צבא מאז יומה הראשון ועד היום — דויד בן גוריון וחבר עוזריו.

מ יסדר הקיני, יום השנה לחיל. אלוף נואם. „קצינים וחיללים! בשעה שאנחנו מתכנסים כאן, מגיעות שוב ידיעות מדאיגות. הורדן המצרי החליט לפתוח בעתיד הקרוב ביותר בהתקפת-פתע על ישראל, כדי למחוק אותה מעל פני האדמה. על כך, היללים, אנחנו מצויים להגביר את כינונותנו שבעתים. כל אחד מכם חייב לדעת שבכל רגע הוא עשוי להיקרא לקרב. המלחמה יכולה לפרוץ בכל עת!“

איזה מיסדר? איזה חיל? איזה אלוף? לא חשוב, בעצם. כל מיסדר. כל חיל. כל אלוף.

תמיד אותו הנאום. תמיד זומם המצרי להשמידנו. תמיד הגיעו זה עתה ידיעות מדאיגות ביותר. תמיד מסתבר שהמלחמה עומדת לפרוץ בכל רגע.

כי זהו נאום סטנדרטי. הוא שגור בפי כל רמטכ"ל, ללא שינוי נוסח — בימי רבי-אלוף דורי, בימי רבי-אלוף מקלף, בימי רבי-אלוף דייק, בימי רבי-אלוף לסקוב, בימי רבי-אלוף צור — וכן הלאה וכן הלאה וכן הלאה. שלא לדבר על האלופים, ועל אלופי המישנה, ועל סגני-האלופים, ועל רבי-הסרנים, ועל הסגנים, ועל סגני-המישנה — עד לטוראי הראשון האחרון, המוביל כיתה עיפה לחדר-האוכל, ומקדים לכך כמה מילים תמציתיות.

★ ★ ★

ל א מכבר נודמן לי לשוחח עם קצין בכיר, שאם זה עתה את הנאום. שאלתי אותו: „לשם מה? מה הטעם להקליט שוב את הציבור בלוקש הזה — כשהמצב במרחב שקט יותר מכפי שהיה אי פעם?“

השיב הקצין, בכנות גמורה: „אינך מבין את הבעיות שלי. איך אתה רוצה שאשמור על המוראל של הבחורים שלי? מאז המלחמה האחרונה עברו חמש שנים שלמות. התמרונים אינם יכולים ליצור את אותו המתח. אני מוכרח ליצור את המתח באופן מלאכותי.“

שאלתי בתמימות: „מדוע?“ „מפני שבלי מתח לא אחזיק את הבחורים שלי. זה לא כלייך נוגע לחיילי שרות-חובה. להם אין ברירה. הם ישרתו שנתיים וחצי, יותר טוב או פחות טוב. הבעיה היא בעיות אנשי-הקבע — הסגל הפיקודי והטכני שלי. אותם אני צריך להלהיב מדי פעם על-ידי הנאום הזה.“

שאלתי שוב: „מדוע?“ „החביבה, אתה שואל מדוע? מפני שכל אחד מן האנשים האלה, אם יש לו מינימום של כשרון, יכול להסתדר הרבה יותר טוב בחיים האזרחיים. האנשים הטכנים יכולים להרחיח בחוץ כפלים מכפי שהם משתכרים אצלנו. בחוץ הם יוכלו לחיות כרצונם. אין בעיות משמעת. אין קצין תורן. אין בולשיט.“

אם ירפה המתח, וישארו בצבא רק החלתי מוכשרים, שאינם יודעים להסתדר בחיים הי-אזרחיים. האם אתה רוצה בזה?“

אישירי שאיני רוצה בזה כלל וכלל. „אם כך, דרושים הנאומים האלה. פעם היה זה כבוד רב להיות קצין בצה"ל. זה הקנה לאנשים מעמד חברתי. הם יכלו להתפאר בכך. בינתיים התרגלה המדינה לכך שיש צבא ויש קצינים. כבר לא מתפעלים מזה. יש חוגים בהם מסתכלים על קצין-קבע כעל לא-יוצלת.“

ואם אין משכורת גבוהה יותר, וגם לא מעמד חברתי רם יותר — אני חייב לתת להם פיצוי אחר. אני עושה זאת בצורה של המחשת הסכנה המאיימת על המדינה. אני אפילו מגזים בזה. אני נותן להם את ההרגשה שהנהיגה עומדת לפרוץ מלחמה, ואם לא יעמדו על משמרתם הריהם מפקירים את עצמם. אם אתה מבין את הבעיה, אתה חייב להסכים לפתרון.“

אני מבין את הבעיה. אבל איני מסכים לפתרון.

★ ★ ★

א פשר להביא כמה וכמה נימוקים נגד השיטה הזאת. אפשר לומר: נוצר כאן שיתוף-פעולה סמוי בין אלופי ישראל ואלופי ערב. גם לאלה וגם לאלה אותה בעייה. מוביל כל אחד מהם מרוצה מן הנאומים התוקפניים של השני.

קציני רע"ם מבליטים את הנאום האחרון של צבי צור, בו מדובר על סכנת המלחמה הקרובה. קציני צה"ל מסתמכים על הנאום האחרון של עבד אל-חכים עאמר, בו הודיע כי יום הדין קרוב. בין כה וכה מוחזק המרחב במתח מתמיד, נוצרת אהירה המונעת כל צעד לקראת השלום, ויהיה הקטן ביותר. וזה רע.

אפשר גם לומר: זה רע מבחינה פנימית. זה מזכיר שוב את המעשייה על הנוער הקורא „זאב! זאב! חילי צה"ל, והאומה כולה, שומעים קולו כה קרובות כי הגה עומדת